

Gabóca ifjúkora

Diósgyőrben nőtt föl a kohókkal együtt, s ott kezdte pályafutását. A munkásnegyedben sajátította el a túlélés tudományát, mesteri egyéni stratégiát alakítva ki. Ezt alkalmazta aztán az életben és a sakkban egyaránt. A magyar sakkozás Svejkjének nevezhetnénk. Némi külsődleges hasonlatosság is fűzi a derék katonához, igazán svejkszerűvé azonban történetei teszik. Szakadatlanul mesélt, akár egy éjszakán keresztül is. A háborús kalandok tagadhatatlanul izgalmasabbak. Ám lássuk be, az írók nem gyötörhetik hőseiket állandóan háborúkkal és lövöldözésekkel, aki erre vágyik, kapcsolja be a televíziót.

Vége-hossza nincs a rendészekkel való csatározásairól szóló eseteinek, és hogyan kártyázta el a négy hengerde kiszbélyegeinek az árát, s mint járta ki a párttitkárnál, hogy elsimítsák az ügyet. (Állítólag be kellett nyalnia.) Ifjúkorában bizony dolgozott ő is csak úgy, mint egy közönséges ember, hiába akarták a megvadult rendészek kirugdosni, amit táppénzes históriái igazolnak leginkább. Eleinte egyszerűbb trükköket alkalmazott, bekente a szemét paprikával, vagy krétát evett, hogy láza legyen. Később mind kifinomultabbá váltak a módszerei, lenyelte a sztaniolcsíkot, hogy a röntgen kimutasson valamit, vagy orvostanhallgató sakkbarátja, Fábián Béla útmutatásai alapján sajátította el az agydaganatos viselkedés fortélyait. „Majd mondják, hogy hunyd be a szemed, nyújtsd ki a kezed, menjél egyenesen előre! Jegyezd meg, mit kell tenned.” Szorgalmasan megtanult mindent, tudományosan készült. Most már több hétig húzta, míg az orvosok hazazavarták. A munka egyszerűbb lett volna? Gabi sohasem az egyszerű utakat kereste, nem érte be olcsó megoldásokkal. Önerzet is van a világon! Ez az ötletgazdagság jellemezte mindig sakkozását is.

A sakkjáték alapelemeit szülőföldje kocsmáiban sajátította el. Eljárt a sakk-klubba is és igazi profivá képezte magát, rövidesen a vezérfóros kocsmajáték legnagyobb hazai mesterének számított. Apró termete ellenére a sakkban a tagbaszakadt melákokat is elpüfölhette. A testi adottságok azonban ebben a kocsmai sportban is számítanak, nemegyszer csak fürgeségének köszönhető, hogy a sakktáblát nem kapta meg a nyaka köré gallérnak. A vezérelőnyös játék lett élete fő attrakciója. A táblát körbeállják a nézők és kezdődik a lélektani hadviselés.

– Vezérfór! Ember, tudja mi az? Nekem egy nagymester sem adhat vezérfórt!

Erre Gabi szerényen mosolyogva mindig csak ennyit felelt:

– Ha egy nagymester nem is, de én adok és megkenem magát!

Az ellenfél alig lát a méregtől, s épp így jön be a taktika. Egy-két gyalogelnézés, s nemsokára ott marad egy tiszt is. Utána aztán már lehet kombinálni, mert ugye az első elnézéseikig nehéz a helyzet.

– Nem számít! Így is nyerek! – pedig ilyenkor már Gabóca hatása alá került a kocsmai sportoló. Nagy fenegyerekek, osztályvezetők, kitüntetett partizánok, pártkáderek, pénzes vállalkozók szembesültek a valósággal, hogy bizony nem mindenben nagyok. S ha másutt az embereket be is tudják csapni, a sakktáblán e téren Gabi viszi el a pálmát. Szembesítette őket valódi énjükkel. Áldozatos népnevelő munkájáért pedig rendszerint igencsak sovány volt a fizetsége. Nem hiába írta róla a költő:

„S hogy ne feledjem, érdeme még,

Hogy ingyen adja szellemét.

Kis krumpli, csirke, nyúl elég,

E nagy tudáshoz semmiség.”

Egyszer láttam egy szimultánja visszaigazolóját: „Kedves Gábor! Feltételeidet elfogadtuk. Ezer forint, plusz egy frissen pucolt csirke vagy nyúl.” Az ilyen szimultánok általában valamilyen falunaphoz kapcsolódtak, Gabóca kondérokkal ment és vitte haza a pörköltöt. Ám ez már a nagy Gabócáról szól. A múltból akartam beszélni, s közben keverem az idősíkokat, mint korunk nagy írói. Gabót azonban nem tudom egy idősíkba bezárni, ha ifjúkoráról írok is, későbbi nagy egyénisége visszavetül rá.

Még a sokat emlegetett ötvenes éveknél tartunk. Gabi régi miskolci barátja, Bárczay Laci, olimpiai bronzérmes nagymesterünk így beszélt erről:

„Az ötvenes évek. Azt mondják mindig, milyen borzalmas volt. Nyilván az is volt, de nekem ez az egy fiatalságom volt, máshoz nem tudom hasonlítani, ez volt életem legszebb korszaka. Én az egészséget végigröhögtem. Egyszer sakkoztam valahol, és megyek haza – nincs a család sehol. Elvitték őket. Szerencsére volt ismerősünk az ávónál. Elmentem hozzá, hogy most mit tegyek. Menjek utánuk? „Nem, már nem kell. Ha így alakult, hogy kimaradtál, jobb is, maradj csak otthon. Majd visszahozatjuk őket is.” Rövid idő múlva aztán kezdtek visszazálogozni egyenként. Egyik sem töltötte ki az idejét. Engem ez nem rázott meg akkor, fiatal voltam és élveztem a hülyeséget.”

Egy fogorvos-fogtechnikus volt a társaság központja, nála jöttek össze sakkozni. Ma is egy-egy jeles személyiségen múlik vidéki sakkozásunk: a legifjabbakat egy fagyaltos, a többieket egy kocsmáros tudja a legjobban összetartani, hacsak egy tanár végképp el nem veszi a kedvüket a játéktól.

A gyöngyösi sakkélet akkor élte fénykorát, amikor Józsa Tóni volt a kocsmáros. A sakkozók törzsasztalát földig érő terítő borította. Alatta mindig állt egy vödör bor, akinek kiürült a pohara, csak lehajolt és megmerítette. Orosházán a Borvár előtt volt felállítva évtizedeken át egy szabadtéri sakk, itt nőttek föl a sakkozók generációi, köztük igazi népi tehetségek, mint Nagy Jancsi. Azért beszélek mellé, mert Gabóca ifjúkoráról vajmi keveset tudok, márpedig a terjedelemben tartanom kell magamat bizonyos arányossághoz. Az ötvenes években itt tanulta meg a bábutologatást Gabi mellett Bárczay Laci és a testvére, Szurovszky, Kovács Lajos, Tóth Jóska. Ebből az időből egy történet jutott el hozzám, azt is csak körvonalalaiban látom a múlt homályában. Elűnt egy nagyobb összeg a fogorvosnál, aki Gabit gyanúsította. Még csapdát is állított neki, „véletlenül” egy pénztárcát felejtett az asztalon, elteszi-e, de sejtése nem igazolódott. Elmaradtak a vasárnapi ebédmeghívások, szomorú világ következett. Ám a történet, vagy legalább is a Gabi féle változata, amit én ismerek, hepiendes. Kiderült, hogy a fogorvos fia volt a bűnös, és Gabi becsülete nagyobb lett, mint valaha.

Gabit ravasz kópénak, kis fúrge mitugrász gyereknek tartották. Rieger harcos vigyázatlanul a hatvanas évek elején rajzszögbe ült a táblája mellett, éppen, amikor Gabival játszott. Jó huszonöt év múlva az esetet volt alkalmam meghallgatni Makón a szenvedő fél előadásában is.

Rieger ekkor már nyugdíjas volt, de dolgozott is, a kéményseprőknél volt művezető. Meg ő szállította a békákat a szegedi halászcseréjébe. Nagy börgalacsint kötött föl egy horgászbot végére, azt lebegtette a vizek fölött. A béka lenyelte a gombócot és nem tudta kioklendezni. Mikor a kocsijáiban utaztam, kínos élményem volt. Egyre kényelmetlenebbül feszengtem a szörnyű bűz miatt. Végül elszántam magam a mentetőzésre.

– Ne haragudjatok, mindig tudtam, hogy izzad a lábam, de fogalmam sem volt róla, hogy ennyire. Ez már katasztrófális.

– Ja, ne magadat okold, ott van a lábad előtt a békás zsák!

Az öregek együtt idézték fel az eseményeket. Ez már az 1963-as év sztorija, ekkortájt játszott Gabi Miskolcon nemzetközi versenyen. Rieger Feri fiatalkorában, de még később is nagy, erős, karakán kiállású ember volt. Új öltönyt vett és a barátnője is elkísérte a nevezetes

partira. Gabit okolta bosszúságáért és meg akarta verni. Szegény Gabi a mindig bíró mögött ugrált, mint Chaplin a bokszmeccsen. Azért mondom el mindezt részletesen, mert a fiatalok közül sokan azt tartják, hogy Gabi bácsi csak mesél. Pedig tisztelhetnék az idősebbeket, a történelemkönyvekben több a mese, mint Gabinál! Az a története, hogy a seregből egy hónap után idegbetegség miatt leszerelték, számomra teljesen hihetőnek tűnik. Mondjuk már az, hogy azért nem hívták vissza többet, mert kilopta a kartonját, míg a kisasszony félrenézett, kevésbé.

Nyilvánvaló egyébként, hogy Rieger gondatlansága áldozata lett. Mióta munkavédelemmel is foglalkozom, tudom, hogy ülő foglalkozásúaknál ez gyakori munkahelyi baleset. Még egy miniszternek is tanácsos gondosan átvizsgálnia a bársonyszékét, mielőtt leül, különösen hosszabb szabadság után!

Varnusz Egon meglepődve tapasztalta, hogy valahányszor Gabózával játszik, mindig adódik valami kellemetlensége, s ebből vont le messzemenő következtetéseket. Hol bolhák dühös hada támadt rá, melyek egyes források szerint Gabiék Mitvisz kutyáján töltötték fiatalságukat, hol egy részeg jelent meg váratlanul a játékteremben, s „Pistukám, Pistukám, de régen láttalak!” csatakiáltással a vállára borult és csókolgatta. Nagy ügyel-bajjal lehetett csak a verseny szigorú rendjét helyreállítani. Az események ilyen összejátzásai aztán Gabinak rossz hírét keltették. Hányan szenvedtek már felületes előítéletektől!

Az élet azonban olyan sanyarú, hogy még a legnagyobbaknak is szükségük van támogatókra.

Történt egyszer, hogy nem került be a vidéki elődöntőbe, ahol pedig előző évben továbbjutó volt, és a középdöntőn is játszott. Holtversenyben végzett a megyebajnokságon és éppen kiesett. Rosszul kalkulált, s végül jó szíve, a baráti pontosztokodás áldozata lett. A sors mindig a nagy jellemeket sújtja! Az országos szövetségtől remélhette a méltánytalanság kiigazítását. Megjegyzem, később ugyanilyen helyzetben nekem sem adták meg a játékedélyt. Ki ült ott a szövetségben? Hát éppen Egon. Hiába adta elő Gabi a gondját, csak félrefordította a fejét, mintha nem is hallotta volna. Mit tegyen? Nyilvánvaló volt, hogy kerülős cselt kell alkalmaznia. Ha kidobnak az ajtón, mássz be az ablakon – de a szövetségben az magasan lett volna. Felhívta telefonon az alelnököt, Gábor Zoltánt. Nagy ember volt az! Partizán múltú pártvezér, a pártfőiskola párttitkára, majd a Volán Tröszt személyzeti vezetője. Az ő szaván sok múltott a sakkéletben.

Egyszer Flesch Jancsi ajánlotta be neki Gasztonyit.

– Nézd, itt ez a Gasztonyi. Derék bányász gyerek. És milyen jól sakkozik! Ki kellene küldeni egy nemzetközi versenyre.

Úgy lett. Fél év múlva ismét találkoznak.

– Kit ajánlottál nekem? Hisz ez a Gasztonyi éppen, hogy nem bányász, hanem egy gazdag maszek szűcs!

Flesch nem esett zavarba. – Bányász gyerek. Bányász: aranybányász!

Abban az időben vagy bányásznak, vagy aranybányásznak kellett lenni. A jövő aztán az aranybányászoké lett.

Na de térjünk most vissza oda, ahol abbahagytuk, mert a bablevest és a jó történetet nem szabad félbehagyni. Gabi telefonál.

– Ki beszél? – kérdezte a nagy ember felesége. Gabi egy kis suskust hallott a háttérben, nem véletlenül hívták Fülesnek. „Füles hatvan éves” – ezzel a címmel jelent meg róla a Sakkéletben később egy jubileumi cikk is. Kiderült, nincs otthon.

Ravaszul várt vagy tíz percet, majd újra csörgetett.

– Halló, itt Tóth Pál tűzoltószázados!

Suskus: tűzoltószázados.

– Na, én vagyok az, Zoli bátyám, megint a Kádas, csak az előbb letagadtattad magadat!

– No, mondd akkor, mit akarsz!

A főtitkárhoz utasították. Ott azonban útját állta a titkárnő.

– Fontos tárgyalás! Nem lehet bemenni! Csak a testemen át!

Most mit tegyen? Úgy tett, mintha eloldalogna, közben elbújt egy szekrény mögé.

Egyszer csak kijött Flórián dr., körbenézett:

– Elment már végre az a nagy hülye Kádas? – kérdezte megkönnyebbülten.

Több se kellett Gabócának, menten előugrott a szekrény mögül.

– Még itt vagyok, Tibi bátyám, még itt vagyok!

– Jöjjön akkor, ha már itt van! Lássuk, mit akar – mondta szégyenkezve a halk szavú, udvarias természetű ember.

Szó nélkül megadta a rendkívüli játékedélyt. Az erős akarat diadalt arat.